

EDUCACCIÓ

Un espai de reflexió per a la comunitat educativa

Un any que s'acaba, un any que comença, un any d'Educació

Amb aquest tercer número hem volgut aprofitar l'ocasió per a unir en una sola publicació en paper, que ara teniu a mans, les reflexions incloses en els tres números virtuals que existeixen fins avui del nostre butlletí Educació.

Educació és com us dèiem ara fa un any, un butlletí educatiu dirigit a la comunitat educativa, que pretén ser un espai per a l'intercanvi i millora de les propostes d'educació per al desenvolupament, que hi permeti incorporar les seves diferents perspectives i combinar els diversos rols que s'hi estableixen.

En les properes pàgines trobareu les nostres aportacions a aquesta concreció i també al debat generat a partir de la inclusió en el currículum educatiu de la nova assignatura d'Educació per a la ciutadania, sobre la qual trobareu un interessant article a l'apartat d'actualitat del darrer número del butlletí.

Us animem a participar de totes aquestes reflexions a través de la lectura i també i sobretot, a portar-les a les actuacions del vostre dia a dia.

Salutacions!

EDITORIAL

Un espai de reflexió per a la comunitat educativa

Ha començat un nou curs i amb ell, hem engegat un nou projecte: el butlletí Educacció, la publicació electrònica trimestral de l'associació Cooperació, dirigida a la comunitat educativa. Educacció pretén ser un espai per a l'intercanvi i millora de les propostes d'educació per al desenvolupament, dirigit als diversos agents de la comunitat educativa, que els hi permeti incorporar les seves diferents perspectives i combinar els diversos rols que s'hi estableixen.

Per la nostra part, no s'entendria la tasca de l'associació Cooperació sense reconèixer la importància que hem donat des dels nostres inicis, ara ja fa més d'una dècada, a l'activitat educativa a Catalunya. Val a dir que des d'aleshores, més de 50.000 visitants a les nostres exposicions didàctiques interactives avalen la nostra feina.

Aquest ha estat un camí no sempre fàcil, en el qual hem pogut conèixer de primera mà les limitacions per a la qualitat educativa de l'actual sistema, de les quals ens en fem ressò: manca de recursos econòmics dels centres, sobreexigència de respondre a les intermitents prioritats educatives que sorgeixen des d'innombrables àmbits socials, tendència a l'apatia en l'alumnat, assumpte del rol d'instructor i no d'educador pel professorat, imposició del fet religiós a l'aula... També som conscients de les limitacions per a treballar en Educació per al desenvolupament que tenen més a veure amb les pròpies ONGD: sobreoferta de recursos educatius, dificultats per a conciliar els temps de planificació escolar i de les ONGD...

Però també sabem que cada cop és més difícil obviar que l'escola ha "sortit" a la societat i la societat ha "entrat" a l'escola, de manera que els centres escolars comparteixen amb altres agents educatius la seva influència entre l'alumnat, especialment, els mitjans de comunicació. A les properes pàgines tindrem ocasió d'aprofundir en aquestes qüestions, però volem aclarir de bon començament quin és el paper que com a ONGD ens atorguem en aquest entramat de relacions escola-societat:

El paper de Cooperació ha estat i continuarà essent, recolzar la comunitat educativa en l'objectiu comú al nostre, de la transformació social, tot fomentant ments pensants, qüestionadores, crítiques, participatives, despertes, dialogants i amb vocació d'actuar per a un món més just.

Esperem que les properes pàgines contribueixin a crear ponts comuns per a una educació capaç de fer front als reptes de l'actual model de globalització neoliberal i, si ens permeteu que fem servir l'argot de la cooperació, que tinguin com a resultat l'empoderament de la ciutadania catalana davant d'aquesta realitat.

L'educació per al desenvolupament (EPD) -document per al debat¹-(I)

Des de fa algun temps, el Grup d'Educació de Cooperació venim treballant en un document sobre L'Educació per el desenvolupament (EPD) amb la finalitat de proposar una estratègia de treball de l'EPD en l'àmbit formal, basada en un concepte propi de l'associació, definit consensuadament, i amb un model d'incidència coherent amb els altres àmbits de treball i les finalitats de l'associació.

En aquest primer número del butlletí, volem presentar-vos només alguns punts importants del document, ja que no volem ésser exhaustius, i posteriorment anirem comentant tots els altres apartats. Desitgem que ens serveixi de via de comunicació i també pretenem alhora traslladar al sí de la nostra associació el debat actual entorn a quin és el paper que l'EPD ha de tenir en la societat.

Aquest document es basa en el replantejament de qüestions importants, en base a dues constatacions:

- L'EPD és per la seva naturalesa polivalent i es presta a incloure processos educatius, projectes i accions diverses, per tant cal fer un esforç permanent de conceptualització que ens permeti una actuació racional, coherent i adequada als diversos contextos o destinataris.
- Volem que el nostre model actual de treball d'EPD en l'àmbit formal defugui de les activitats puntuals i aïllades. Cal superar aquest model a partir de l'elaboració d'una perspectiva global, que inclogui un model d'intervenció conforme a la nostra missió com a ONGD.

Referent al marc de treball actual de l'EPD: *els nostres estatuts*

L'article 2 dels estatuts de Cooperació assenyalen: "Cooperació actuarà com a element d'acció pedagògica i de pressió política pel canvi de les concepcions, de les actituds, dels prejudicis i de les lleis que frenen aquesta transformació".

S'assenyalen sis finalitats concretes de l'associació, de les quals tres fan referència específica al treball al Nord:

- **La sensibilització** de la societat catalana pel que fa a la finalitat de l'Associació mitjançant la implantació arreu del territori de Catalunya de Grups Territorials i Sectorials que animin a la població a col·laborar amb l'objecte social de l'entitat.
- **L'educació per al desenvolupament**, des de la concepció d'una educació global, intercultural, mediambiental, per la Pau, per al respecte als Drets Humans i per la Igualtat d'Oportunitats.
- Exercir **pressió política** sobre les institucions amb poder decisiu en matèria de desenvolupament, per afavorir polítiques justes, que evitin l'exclusió i generin bases de desenvolupament sostenible.

La nostra definició de l'EPD

L'Educació per al desenvolupament és un procés d'ensenyament-aprenentatge, que pretén, a partir del coneixement, la reflexió i l'anàlisi crítica de la realitat, desenvolupar valors i actituds favorables en les persones i grups, que promoguin processos de transformació individual i col·lectiva². Promou construir una nova societat civil tant en el Nord com en el Sud, que sigui solidària i participativa.

¹ Aquest document conté referències basades o directament extretes de:

- Diagnòstic sobre l'ús dels recursos d'EPD de les ONGD entre el professorat de Catalunya. FCONGD
- Educación para el desarrollo: estrategia imprescindible para el desarrollo. Propuestas para el plan director 2005-2008. Julio 2004. CONGD
- Documents de debat del Fòrum Social per a l'Educació a Catalunya.

² Aquesta és una definició d'EPD en consonància amb l'objectiu de transformació social, presa del diagnòstic sobre l'ús dels recursos d'EPD de les ONGD entre el professorat a Catalunya, de la FCONGD.

Per tant, l'EPD ha d'incloure necessàriament tres components que interactuen amb l'objectiu de promoure la transformació social:

- Coneixement
- Valors
- Acció

Segons el públic al qual vagi dirigida, cal variar els continguts i les estratègies, adaptant-los específicament a la seva realitat i enfocant-los a aquella acció que es pretén fomentar.

Els objectius de l'EPD

L'EPD té per a nosaltres els següents *objectius generals*:

- Dotar de coneixements que permetin la comprensió de les causes que provoquen la desigualtat Nord-Sud.
- Promoure una actitud crítica d'anàlisi de la realitat.
- Visualitzar la relació entre la realitat propera de les persones dels països del Nord i la realitat de les persones dels països del Sud.
- Promoure valors relacionats amb la solidaritat.
- Promoure l'acció per a la transformació social.

VEUS DEL SUD

La experiencia del certamen de creación literaria no sexista en mi centro educativo

Profesora Paola Rosales - Apopa. El Salvador. Centroamerica

Reseña histórica del Complejo Educativo "Ing. Guillermo Borja Nathan" de Apopa¹

El Centro Educativo comenzó en el año de 1953, primeramente funcionó en el interior del Ingenio² "El Ángel", posteriormente se construyó una casita atendiendo 1º y 2º grado. A medida que la población estudiantil fue creciendo la dueña del Ingenio "El Ángel", Doña Mercedes Ramírez de Meléndez proporcionó las instalaciones para albergar al alumnado y así nace la idea del nombre de la institución como E.R.M. Mercedes Ramírez de Meléndez, siempre contiguo al ingenio. Posteriormente, con el establecimiento del III ciclo educativo, se le modificó el nombre a Escuela Unificada y se amplía la infraestructura con tres aulas más. En 1986 el Gobierno de El Salvador construyó un nuevo módulo y se amplía la cobertura.

En febrero de 1996 se construye una nueva infraestructura en Parcelaciones "El Ángel", terreno donado por el Ing. Guillermo Borja Nathan, y se propone cambio de nombre en agradecimiento a un personaje que ha dado mucho a la comunidad educativa siendo en 1999 el cambio de nombre a la institución como "Ing. Guillermo Borja Nathan".

En enero del 2000 se amplían los servicios educativos con el Bachillerato General primer año y Técnico Vocacional, y es así como en marzo del 2000 es acreditado el nombre de Complejo Educativo Ing. Guillermo Borja Nathan".

El centro educativo esta formado por una población estudiantil de 1.500 alumnos y alumnas, cuyos padres y madres dependen económicamente de la agricultura doméstica, ya que cultiva el maíz, fríjol³, caña de azúcar, otros obtienen sus ingresos del jornal⁴ y una mínima cantidad son empleados⁵, en su mayoría del ingenio el Ángel.

¹ Ubicado en el final de la calle 5 Parcelaciones "El Ángel," Cantón Joya Galana Kilómetro 15, Carretera a Quezaltepeque, Municipio de Apopa, Departamento de San Salvador.

² Ingenio azucarero. Instalación industrial donde se procesa la caña para convertirla en azúcar, alcohol o ron.

La institución proporciona educación desde Parvularia hasta bachillerato en las especialidades de General y Técnico vocacional, en las especialidades de contaduría y secretariado.

La experiencia de colaboración con "Las Dignas"

Es así como el 2001 iniciamos de manera más coordinada la colaboración con "Las Dignas"⁶, la cual inició con la realización de un intercambio entre escuelas de el Salvador y escuelas del País Vasco. Tomando en cuenta los aspectos positivos que se iban dando en el intercambio, se inicia la aplicación del modelo de educación no sexista, dentro del cual una de las actividades de sensibilización para el alumnado ha sido el **Certamen de creación literaria no sexista**⁷, el cual estaba siendo convocado por Las Dignas desde 1999, como un esfuerzo específico para promover el desarrollo de una educación no sexista desde los centros educativos. La convocatoria abarca 4 categorías, tres para el alumnado, desde tercer grado de primaria hasta bachillerato y una última para docentes.

Con el certamen pretendemos incentivar al alumnado para que reflexione sobre las relaciones desiguales entre mujeres y hombres en los diferentes ámbitos de la sociedad así como la creatividad artístico-literaria como una vía de construcción de nuevos valores.

El Certamen consiste en elaborar una creación literaria de cualquiera de los géneros de la narrativa (cuento, fábula, testimonio) retomadas tanto de experiencias cotidianas como de situaciones imaginarias que narradas de una manera creativa planteando la necesidad de reconstruir la sociedad salvadoreña transformando las relaciones de desigualdad social que existen entre hombres y mujeres. Pueden participar alumn@s y docentes de ambos sexos en categorías separadas. El Certamen se enmarcará dentro de las actividades del Día Internacional de la Mujer (8 de marzo) y el Día Nacional para una Educación No Sexista (21 de junio).

Para realizar el certamen en el Centro Educativo hemos seguido los siguientes pasos:

1. DESARROLLAR UN EJERCICIO DE CREACION NO SEXISTA EN EL AULA
L@s maestr@s de lenguaje de 3º grado a bachillerato desarrollan un Certamen en cada grupo de clase, orientándoles como seria un cuento no sexista. Se sugiere darle el carácter de actividad evaluada para que el alumnado se incentive a participar. Los trabajos mejor calificados por cada grupo o clase pasan a competir en la Categoría correspondiente al interior del Centro Educativo

- 3 La alimentación básica en El Salvador se compone de maíz, arroz y frijoles, por lo que la población campesina o cultiva fundamentalmente para el autoconsumo, aunque a veces comercializa algunos excedentes.
- 4 Las grandes fincas azucareras y cafetaleras tiene familias campesinas pobres viviendo en sus inmediaciones que trabajan a jornal para estas haciendas en los momentos que lo exigen las tareas agrícolas, en especial durante la zafra o corta de la caña.
- 5 Empleados. Personal contratado fijo en una empresa o institución.
- 6 Asociación de mujeres por la dignidad y la vida "Las Dignas", organización feminista salvadoreña fundada en 1990 antes de la firma de los acuerdos de paz.
- 7 El Certamen de creación literaria no sexista, es convocado por las Dignas desde 1,999, en un principio en colaboración con el Ministerio de Educación, aunque posteriormente ya no quiso darle respaldo institucional y las Dignas lo convocaron en coordinación con CONCULTURA (Comisión nacional de Cultura). El acto de premiación es publico y masivo con una gran participación de alumnado y profesorado y cada año se realiza una publicación de los cuentos premiados, que es distribuida en escuelas y centros educativos.

2. EL CENTRO EDUCATIVO ELIGE UN JURADO INTERNO POR CADA CATEGORIA
Lo podrán conformar maestr@s de lenguaje y ciencias sociales y/o maestr@s que deseen colaborar.

Se eligen 3 responsable para cada categoría:

Categoría I (De 3º a 6º grado)
Categoría II (De 7º a 9º)
Categoría III (De 1º a 3º de Br.)

Se sugiere retomar en los criterios de evaluación: creatividad, originalidad, claridad, ortografía, presentación, lenguaje no sexista.

3. LAS MEJORES 5 CREACIONES POR CADA CATEGORIA SE ENVIAN AL "CERTAMEN NACIONAL DE CREACION LITERARIA NO SEXISTA" CONVOCADO POR LAS DIGNAS.

Realizando un Certamen interno en los centros educativos, tendrán mejores posibilidades de ganar, ya que enviarán al Certamen Nacional de Creaciones Literarias No Sexistas sus mejores creaciones.

Algunos cambios obtenidos en nuestro centro

En nuestra institución hemos constatado que el certamen es una herramienta positiva para que al interior de nuestro centro educativo se retome la reflexión sobre las desigualdades de género de una manera creativa e innovadora, así como para promover acciones encaminadas al desarrollo de una educación para la equidad entre mujeres y hombres, involucrando toda la comunidad educativa (dirección, alumnado, madres y padres).

También hemos constatado que con el certamen se ha logrado un nivel de sensibilización con el alumnado ya que son evidentes los cambios de actitudes y comportamientos en la interrelación entre alumnas y alumnos y en los niveles de denuncia de las alumnas cuando están siendo acosadas o violentadas ya sea por docentes o por sus mismos compañeros, o en su misma familia, así como la exigencia de un trato igualitario y de apropiamiento de sus derechos, también es evidente que existe una mejor comunicación que conlleva a una convivencia mas equitativa. Otro dato importante es la cantidad de alumnos sensibilizados que apoyan las denuncias de sus compañeras.

VEUS DEL NORD

Proposta d'activitat educativa: El restaurant del món

Joc de rol que planteja la situació de desigualtat nord-sud centrada en l'aspecte de l'alimentació com a fil conductor a partir del qual va apareixent tot l'ampli ventall de condicionants i implicacions que conformen aquesta desigualtat.

Objectius:

Afavorir la capacitat d'anàlisi, estimular l'empatia amb el tercer i el quart món, afavorir una actitud de compromís i de presa de decisions de grup per intentar canviar l'estat de coses. Estimular la recerca d'estratègies per a la resolució de conflictes dins del propi grup.

Edat:

A partir del CS de Primària. Aquí s'explica des de l'experiència de sisè de PRI amb un grup de 25 alumnes.

Plantejament:

Disposem 4 taules, un cambrer/a (un membre del grup), i un/a policia (ha de tenir ascendent sobre el grup per si es compliquen les coses). A cada taula li assignem un color.

Taula del país més ric. EUA (4 persones): parem la taula amb tot luxe de detalls. Estovalles i tovallons de roba, plats, copes i cobrateria el més complets possible, unes espelmes i música suau. Un gerro d'aigua. La identifiquem amb una tarja de color vermell.

Taula d'un país-continent mig. Europa (4 persones): Tovallons i tovallons de paper, plat, got, cullera, forquilla i ganivet. Un gerro d'aigua. No li falta res necessari però ha de quedar clar que el seu estàndar està per sota de la vermella. Tarja de color blau.

Taula d'Àsia (11 persones): Doble espai que les anteriors. Cinc cadires. Tres plats. Dos gerros d'aigua. Tarja de color groc.

Taula d'Àfrica (6 persones): Doble espai com la d'Àsia. Buida. Sense cadires. Tarja de color verd.

El cambrer/a serà el mestre de cerimònies. És l'únic que sap l'objectiu del joc, l'estratègia que farà servir i el què representa cada taula.

Els convidats són reunits fora del restaurant i reben aleatòriament una tarja de color. Se'ls recorda que en un joc de rol cadascú ha de cenyir-se al seu paper fins al final. No s'explica RES del joc. Només saben des del dia anterior que són convidats (en el nostre cas) a esmorzar. Per tant ningú aquell dia porta el seu esmorzar habitual.

Ingredients: Taula vermella. 4 cacaolats, 4 croissants de xocolata, vuit madalenes, una bossa de patates xips, 4 coca-cola, cacahuets, pipes. Taula blava: vuit madalenes, una bossa de patates xips, coca-cola de litre, cacahuets, pipes. Taula groga: cacahuets i pipes. Taula verda: pipes.

Desenvolupament:

El cambrer/a crida, cerimoniosament, els membres de la taula vermella. Entra i els acomoda, sempre amb moltes atencions. Després crida els de la blava igual de servicial. Després, la resta rep el permís per entrar sense fer massa soroll per no destorbar els que escolten música.

A partir d'aquí el cambrer comença a servir amb parsimònia i provocació estudiada la taula vermella. Després, la blava. Finalment, com qui dona menjar a les gallines, posa cacahuets i pipes a la groga, i pipes a la verda. Això és tot.

Els rics van menjant. Els pobres es desesperen i, de tant en tant, reben del cambrer una ració mínima de pipes o cacahuets. Si sobra menjar a les taules dels rics el cambrer el llença a les escombraries, estratègicament col·locades, ben visibles.

El/la policia vetlla perquè els pobres no traspassin la frontera ni importunin els rics. Segurament el conflicte pujarà de to. Els rics poden, si se'ls acud, anar a les taules dels pobres a fer caritat, compartir...

És molt interessant que hi hagi un o varis observadors externs que no intervenen en el joc.

Conclusions:

Quan acaba el joc la gent acostuma a estar molt alterada. Deixem una estona d'esbarjo, que es relaxin una mica i que prenguin distància.

Assemblea: Cada alumne fa una valoració personal per escrit contestant un qüestionari. Es pot fer directament a nivell oral. En una primera roda de paraules cadascú explica com s'ha sentit, i concreta els sentiments més intensos: ràbia, enveja, injustícia, vergonya, mala consciència, denúncia, revenja... Després l'observador/ors explica els comportaments que s'han donat a nivell global, de grups i de persones. Primer s'evidenciarà el conflicte real creat en el grup, després es verbalitzaran les possibles actuacions alternatives que haguessin pogut evitar la injustícia viscuda; qui queda amb mala consciència acostuma a demanar una segona oportunitat (se'ls fa veure que per a milions de persones aquesta segona oportunitat no existeix...) i, finalment, el grup arriba a extrapolar la situació i a entendre "des de dins" el problema global que denunciava el joc i es planteja possibles solucions. Si podem arribar a "Què hi podem fer nosaltres", haurem tancat el cercle.

Educació per al desenvolupament: assumint el repte.

Des de fa un parell o tres d'anys, gràcies als esforços esmerçats des del camp de la cooperació al desenvolupament i, darrerament, amb la participació cada vegada més rellevant del món educatiu, es comença a parlar amb una certa normalitat d'EPD, en un intent de dissenyar un nou marc no excloent que ens ajudi a trobar l'equilibri entre coneixement crític, valors i acció compromesa, i que permeti una lectura des de sensibilitats diverses. Arribats a aquest punt serà molt oportú vetllar perquè al final no es tracti només d'introduir una terminologia nova per descriure les mateixes indefinicions de sempre, de tal manera que aquesta nova formulació respongui a una visió diferent d'aprendre, diagnosticar i afrontar els problemes, conjuntament entre tots els agents implicats, des d'una perspectiva global, des d'un tractament interdisciplinari i amb una base de treball realista i a la vegada rigorosa, planificada i seqüenciada.

Optar per una educació transformadora implica una tasca a mig i llarg termini. És una carrera de fons. Una tasca complexa i plena d'interdependències que, sovint, ha de sostenir una lluita desigual contra els cants de sirena que ens prometen una difusió ràpida (encara que superficial) dels nostres objectius si seguim el patró exitós que ens marca la simplificació mediàtica.

En aquest sentit, hi ha qui pensa que la millor fórmula per introduir l'EPD a l'escola/institut és convertint-la en una assignatura més del currículum, oficialitzant-ne els continguts i garantint d'aquesta manera la seva universalització dins del sistema educatiu amb el perill evident, vist des de la nostra perspectiva, de convertir l'EPD en un afegitó molest, compartimentat i aïllat de la dinàmica dels centres i, conseqüentment amb unes expectatives de futur incertes.

Nosaltres pensem més aviat que els plantejaments que defensa l'EPD haurien de permeabilitzar transversalment les diferents àrees del currículum en cada un dels seus nivells de continguts: conceptes, procediments, i actituds, normes i valors, en una proposta interdisciplinari que connecti amb els altres pilars de l'educació en valors com són l'educació per la pau, per la pluriculturalitat, pels drets humans, pel medi ambient, que inclogui un a perspectiva de gènere, etc...

Una proposta plantejada en aquests termes estimularia el treball en equip, el debat intern dins dels centres, la formació d'equips interdisciplinars i, per tant, susceptibles de fer aportacions més riques i consensuades, a la vegada que podria integrar millor totes aquelles iniciatives més o menys puntuals de sensibilització i/o de solidaritat que es porten a terme al llarg de l'any. En aquest context de treball, els centres podrien integrar amb bon criteri i amb certes garanties de continuïtat les múltiples propostes didàctiques, orientacions i experiència que poden aportar les ong en el camp de l'EPD. A la vegada, estarien en la millor disposició per orientar l'oferiment de suport que els arriba des del camp de la cooperació i de col.laborar en el procés de creació de propostes didàctiques i de nous materials participant, així, en una cada vegada més necessària reformulació d'objectius comuns.

Per tal de consolidar passos significatius en aquest procés es fa, doncs, imprescindible la col·laboració estreta entre el món de les ong (que també ha de fer internament un esforç per trobar llocs comuns, reformular i consensuar un cos teòric i una oferta), i el món de l'ensenyament; ja no amb aquella idea recurrent de bastir ponts de comunicació, donat que un pont no deixa de ser una excepció en un context d'aïllament (aquesta podria ser una metàfora per definir el que ha estat fins ara aquesta relació), sinó de fer camí plegats explorant conjuntament les possibilitats i els nous reptes que ens proposa l'EPD per, finalment, exigir plegats a l'administració que s'impliqui de ple en aquest repte.

Només amb aquest treball conjunt serem capaços de contribuir amb els nostres esforços a establir les bases imprescindibles per a un exercici actiu i crític de la ciutadania per part de les noves generacions, tenint sempre present que "l'aula, mirall de la realitat, també és anunci de la seva alternativa"¹. D'aquí la transcendència d'aquest debat.

Pedro Sáez Ortega, professor d'institut a Móstoles.¹

EDITORIAL

Amics i amigues,

Tot seguit us fem un petit resum dels continguts que trobareu a aquest segon número d'**Educacció**.

En l'apartat "Dossier", continuem la reflexió al voltant del concepte Educació pel Desenvolupament, aquest cop centrant-nos en l'àmbit de l'Educació Formal.

En l'apartat Veus del Sud la Ruta Pacífica de Mujeres de Colòmbia ens explica la seva experiència de treball amb Educació per la pau amb joves i com intenten minimitzar els efectes negatius del conflicte armat en les seves consciències.

A les Veus del Nord, analitzem alguns dels elements importants a tenir en compte quan ens plantegem treballar en una Educació pel Desenvolupament transformadora.

L'article d'actualitat planteja quin ha de ser el model educatiu que necessita el país en enfocar el segle XXI, a propòsit del Pacte Nacional d'Educació.

A l'apartat mediateca podreu trobar recursos per a treballar l'Educació pel Desenvolupament a l'aula i finalment, a l'Agenda, les nostres activitats educatives per als propers mesos.

Esperem que us sigui interessant i us engresquem a enviar-nos els vostres comentaris!

L'educació per al desenvolupament (EPD) - document de debat²- (II)

Tenint com a marc de referència la definició i els objectius de l'EPD, esmentats en el butlletí anterior, creiem necessari exposar a continuació, els àmbits d'actuació de l'educació per al desenvolupament.

Els àmbits de l'EPD

Es treballa en tres àmbits d'actuació:

- **Educació formal:** els destinataris i les destinatàries són els alumnes. En aquest punt és imprescindible tenir en compte que quan ens adrecem a aquest àmbit cal fer-ho amb una acció que inclogui en una estratègia educativa planificada pels diferents actors de la comunitat educativa i des d'un ampli coneixement de l'àmbit al qual ens adrecem.
- **Educació no formal:** els destinataris i destinatàries són el públic no escolar (empreses i institucions públiques i privades, fundacions, organitzacions, mitjans de comunicació, temps lliure ...). Poden seguir o no les prioritats educatives del sector formal
- **Educació informal:** els destinataris i destinatàries són el públic escolar i no escolar. És la que porten a terme els mitjans de comunicació. Engloba una sèrie d'accions que van des de campanyes de sensibilització, mobilitzacions, investigació, denúncia...

En qualsevol cas, un criteri bàsic és que tant en l'àmbit formal, informal o no formal, l'educació per al desenvolupament no pot consistir en accions aïllades, sinó en un procés més ampli de reflexió, formació i acció transformadora, que requereix una estratègia global a mig i llarg termini.

L'educació formal: el nostre concepte de la institució escolar i el paper de l'EPD en aquest àmbit

Considerem que l'escola és un espai central per a la transformació social i l'EPD. L'escola ha de ser un espai de compensació de les desigualtats socials i per tant, l'Estat ha de garantir una educació pública i de qualitat que vetlli per a la formació d'una ciutadania compromesa. En l'actual context de la globalització, aquesta darrera dimensió es fa imprescindible per tal de permetre l'alumnat la comprensió realista i útil del món on viu i la posició que hi ocupa.

Per això considerem que cal potenciar el treball de l'EPD dins del marc escolar. Cal que les escoles incloguin els temes d'educació pel desenvolupament dins el currículum educatiu, d'una manera sistematitzada i interdisciplinària, que permeti superar el model de treball puntual que actualment fan la majoria dels centres (setmanes solidàries, activitats aïllades...)

En l'elaboració de l'estratègia de treball de l'EPD en l'àmbit escolar, cal que intervinguin els diferents agents de la comunitat educativa, cadascun aportant els coneixements propis del seu camp de treball.

En ser l'escola un espai de transmissió de valors, cal incloure en l'EPD la perspectiva de l'educació en valors. Es tracta de fer el pas de la mera instrucció a l'educació.

Alhora, l'EPD ha de partir d'un coneixement empàtic, basat en activitats motivadores que incitin en primer lloc des del nivell emocional. Això no significa que l'EPD s'hagi de treballar exclusivament des de l'àmbit de l'emotivitat. Pel contrari, s'ha de treballar la base conceptual en el marc de les diferents assignatures o crèdits, que han de recollir aquells aspectes que l'alumnat ha de conèixer. A primària, caldria vincular el concret amb l'abstracte, seguint la filosofia de l'eslògan "pensa globalment, actua localment". A secundària caldria donar resposta a qüestions com: quines són les causes de fenòmens com la pobresa, la desigualtat, la violència de gènere, la immigració...? D'acord amb la pròpia definició d'EPD, cal partir del coneixement, la reflexió i l'anàlisi crítica de la realitat. Per això, és necessària una base conceptual suficient.

Una de les principals finalitats de l'EPD ha de ser aprendre a analitzar la realitat críticament. Això tindrà conseqüències en la manera com treballar en l'EPD, incitant a la reflexió més que fent un buidat de continguts.

L'Educació per al desenvolupament ha de ser una finalitat en sí mateixa. La seva vinculació a programes de captació de fons o tasques socials com ara tenir cura dels avis, només seria positiva, sempre que fos la resposta a una estratègia més global per exemple, vincular allò que s'explica a l'aula amb un exemple pràctic i real. Cal descartar l'objectiu exclusiu d'ampliar la base associativa de l'ONG o la pura captació de fons.

La nostra estratègia de treball en EPD en l'àmbit formal

Els objectius de l'EPD es pretenen assolir amb el nostre treball de base i un treball d'incidència en les polítiques públiques, tot des de la perspectiva del treball en xarxa.

Així doncs, seguint el model general de treball de l'associació, treballem segons les següents pautes de treball:

- Incidència en les Polítiques Públiques
- Treball en xarxa
- Treball de base

VEUS DEL SUD

Una experiència educativa desde la Ruta Pacífica de Mujeres de Colombia

Martha Elena Giraldo Mendoza

El tema de la Educación para el desarrollo quisiera avocarlo, compartiendo la experiencia de la Construcción de la Política de Juventud en Santiago de Cali, cuyo ejercicio académico con amplia participación de los y las jóvenes, nos permitió adentrarnos en profundas reflexiones sobre este tema, aportando elementos en el sentido de la política y dejarnos como resultado práctico la creación del primer CONSEJO DE JUVENTUD, que sigue moviéndose en profundas contradicciones, pero que crece y se fortalece en la acción social.

Tres reflexiones de personas de Europa, fueron el comienzo y el centro de muchas de esas discusiones en que la pluralidad cultural, étnica e ideológica, parecía confabularse para no llegar a ningún acuerdo; las planteo como referente dentro del marco de discusión sobre el entorno de la EDUCACIÓN PARA EL DESARROLLO Y SU QUEHACER.

- "En un mundo globalizado e interdependiente, la riqueza de las naciones se mide no sólo en los términos tradicionales de capital físico o humano, sino que cobran una especial importancia conceptos como el capital ético: el conjunto de valores que una nación es capaz de generar y que constituye un factor diferencial para el desarrollo". Adela Cortina¹ Catedrática de la Universidad de Valencia.
- "Tenemos una nueva sociedad, una nueva economía, pero una vieja política". Joan Subirats² Catedrático de Ciencia Política de la Universidad Autónoma de Barcelona y miembro de la Junta Directiva de Cooperació, quien de esta manera nos alertaba sobre el funcionamiento y futuro de las democracias tradicionales.
- No existe un problema económico. Lo que existe es un problema moral (E. F. Schumacher).

Al dejar en el tintero estas reflexiones, pretendo irme hacia el espacio del entorno de la *Educación para el desarrollo*, planteando entonces un objetivo que surgió de los participantes en la construcción,

¹ Catedrática de la Universidad de Valencia

² Catedrático de Ciencia Política de la Universidad Autónoma de Barcelona y miembro de la Junta Directiva de Cooperació

que se hizo acorde a las reflexiones y a la armonía de estas, señalada como meta interna (de equipo de trabajo) y externa (hacia la construcción de la política): "desarrollar un proceso educativo que permita la promoción de valores de justicia, mayor conocimiento de la realidad, Solidaridad y respeto por los Derechos Humanos, un compromiso para la acción, y la toma de conciencia y visión crítica frente a los modelos de desarrollo".

El otro aspecto que los participantes bordearon para hacer posible este proceso de construcción de la Política de juventud sin perder el marco de la Educación para el desarrollo, fueron los paradigmas sobre el desarrollo propuestos desde el mundo global actual, en donde se ponían de presente el capital físico, el capital humano e intelectual y el capital financiero, hacia el alcance de un desarrollo económico, fueron duramente cuestionados, dándose importancia a:

- Factores intangibles de carácter ético, como las responsabilidades humanas, el cumplimiento de compromisos y acuerdos y la generación de confianza por parte de los ciudadanos y ciudadanas.
- El compromiso de corresponsabilidad del Estado, la Sociedad Civil y el mercado con esos valores.
- El capital ético.

Elementos absolutamente importantes, si queremos alcanzar un desarrollo económico, político y social que permita una vida, no sólo materialmente digna, sino socialmente justa y con sentido de ciudadanía, fundamentado entonces en la aplicación práctica de valores como la cooperación, la igualdad, la justicia social, la transparencia, aceptada y aplicada en conformidad por todos los actores sociales, que haga posible una identidad compartida que garantice una mayor capacidad de movilización y de respuesta ante los problemas, que redunde en el bienestar colectivo. Todos estos aspectos los volvimos a ver reflejados en el FORO MUNDIAL DE LAS CULTURAS EN 2004 en donde se demostró que "estos capitales intangibles, fuera de ser factores de creación de riqueza económica son ámbitos alternativos que pueden satisfacer a las necesidades del hombre y a sus sufrimientos".

En este momento del proceso, también nos preguntamos sobre las dificultades y posibilidades de ese mundo construido bajo esos nuevos paradigmas y entonces se señalaron los esfuerzos humanos que este proceso exige:

- Otro hombre y otra mujer que pueda asumir un ejercicio responsable, diverso, comprometido con una visión de conjunto y de futuro y una toma de decisiones al servicio del bien común, en donde prime el colectivo y no la satisfacción individual.
- Unos ciudadanos y ciudadanas que puedan ser corresponsables a sus compromisos a través del ejercicio pleno de su ciudadanía, en un amplio número de dimensiones, entre ellas la ciudadanía social en donde asumirán por convicción propia responsabilidades económicas desde una perspectiva ética donde se comparten una serie de valores fundamentales de bien común y de prosperidad.
- Unos hombres y Mujeres que se esfuercen en ser transparentes.

Lo cual entonces presupone un aumento de los mecanismos de participación directa en las cuestiones políticas en Agenciamiento, Advocacy, Incidencia y en la toma de decisiones en la gestión local; la protección desde el estado de la Autonomía de la sociedad civil, de sus derechos, de su justicia; la promoción de la participación de los ciudadanos y ciudadanas en las distintas esferas de la sociedad civil y el fomento de la corresponsabilidad de la ciudadanía en aquellos ámbitos que son de su competencia.

Algunas de estas hipótesis optimistas ya han recibido respuestas innovadoras de la gente y por eso podemos reconocer sus signos espontáneos en la variedad de movimientos sociales, las prácticas asociativas para emprendimientos, producción y circulación de dinero local, programas alternativos de cuidado de la salud, nuevas formas de negocios empresariales, aproximaciones ciudadanas para

apoyar nuevas empresas, desarrollo de comunidad y formas y estilos de vida sustentables en países del Tercer Mundo y así muchísimas otras que sería largo enunciar, que podemos interpretar como impulsos curativos de la sociedad, parcial e inconscientemente orientados....” como Afirma Harman.

En esta parte del proceso la política de Juventud empieza a dar sus primeros frutos legales y jurídicos y los y las jóvenes deciden realizar una jornada tipo congreso y toman la decisión de empezar a promover los Consejos de Juventud en cada una de sus comunidades con un enfoque múltiple que les permita dinamizar desde su propio esfuerzo el Sistema Nacional de Juventud y poder permanecer vigilantes al cumplimiento de la política de Juventud en cuya construcción han trabajado.

Hoy el Consejo de Juventud de Cali, es ejemplo de un trabajo, que se ha logrado mantener al pie de la acción en medio de grandes dificultades, desde donde se han conseguido logros importantes que siguen en construcción y que siguen siendo fieles a los acuerdos sobre mantener un eje conductor transversal basado en los ámbitos de la Educación para el Desarrollo, para que no se pierda su sueño. De estos logros quiero destacar entre otros:

- Ser un espacio de participación que les brinda el poder ejercer libremente su ciudadanía con visión y perspectiva de jóvenes en el ahora.
- La articulación de los esfuerzos hacia el bienestar de la juventud desde los diversos niveles territoriales.
- La consolidación de un espacio de acuerdos y disensos en donde les es posible seguir soñando, cuestionando y actuando social y políticamente.
- El apoyo, la creación y consolidación de algunas redes y alianzas público-privadas en beneficio de la población joven.
- La transferencia de experiencias y aprendizajes de proyectos innovadores.
- La consolidación de un Plan de seguimiento sobre el Sistema Nacional de Juventud.
- Ser un espacio fortalecido y reconocido para la consulta, promoción y defensa de los intereses y derechos de los y las jóvenes en la región y a nivel nacional e internacional.
- Contar con un espacio válido de interpelación política con los dignatarios y dignatarias que toman las decisiones en lo local.

Quisiera terminar con una última reflexión de Harman “Estamos ya llegando a tomar conciencia que las fuerzas para un cambio radical han estado creciendo y pueden estar cercanas al nivel crítico. Esta no es la clásica fuerza revolucionaria de los oprimidos. Es más bien, la conciencia revolucionaria de que hemos estado oprimiéndonos a nosotros mismos con un sistema de creencias que adquirimos, un sistema de creencias sobre el cual se sustenta toda nuestra estructura tecno-económica, la cual es incompatible con un futuro viable para la sociedad humana sobre el planeta. Sin embargo, muchos de aquellos que han sido muy exitosos en alcanzar posiciones de riqueza y poder en el sistema actual han comenzado a preguntarse si aquello finalmente es satisfactorio en términos de la forma en que ellos invierten sus vidas”.

VEUS DEL NORD

Avançant en una Educació pel Desenvolupament transformadora

Tradicionalment, les ONGD ens hem acostat a les escoles com ho fan tants d'altres agents, conscients que el sector educatiu és estratègic per a la transformació social. Partint de la premissa que la ciutadania té un paper fonamental en incitar canvis en la manera com funciona i s'organitza la societat, si en volem millorar aquell o l'altre aspecte, qui no pensa ràpidament en les escoles per a posar en marxa el mecanisme que ha d'originar el canvi?

Perquè avui més que mai, sabem que un dels punts de partida crucials per a la transformació social són les variacions en les percepcions mentals de la ciutadania sobre el funcionament del sistema.

Dit de forma planera: o la gent canvia les coses perquè es convenç que el món no pot continuar així, o la injustícia es perpetua. I aquests canvis tenen un origen clar en el nivell de les consciències. Per exemple, tenim els recursos necessaris per acabar amb la fam, però no es redueix, ben al contrari, a alguns països augmenta, perquè no hi ha voluntat política de reorganitzar l'estructura econòmica i comercial mundial que la genera. O la gent és conscient d'això i pressiona als governs perquè compleixin els seus compromisos o es perpetuen les estructures que generen la desigualtat.

En l'objectiu de la transformació social que perseguim les ONGD, sabem que canviar les estructures mentals de les persones adultes és certament complicat. Però la incidència d'aquests canvis mentals té més opcions de tenir efectes més o menys immediats en la transformació social que en el cas dels menors: si un adult decideix que a partir d'ara no es pot quedar creuat de braços davant la injustícia, pot actuar en els espais de decisió política, pot decidir practicar el consum responsable, pot associar-se a una organització, en definitiva, té més marge de maniobra per a canviar la realitat que els infants i adolescents. Per això cal invertir esforços en l'educació de les persones adultes.

Però en aquest punt, cal insistir en la reflexió: les transformacions socials tenen com a un dels seus principals desencadenants les transformacions mentals de la ciutadania. Per tant, malgrat que el marge d'incidència transformadora dels menors és reduït ara per ara, si sabem que aquest grup social té l'oportunitat de rebre uns millors coneixements i reflexionar més a fons sobre els orígens de la desigualtat que les generacions passades, no es converteix en un puntal fonamental per a una transformació profunda de les estructures generadores de la desigualtat? Serà més tard, però si avancem en aquesta línia, tenim moltes més probabilitats d'incitar canvis estables i duradors, és a dir, estructurals.

Malgrat sabem positivament que els canvis mentals són processos lents i de difícil visibilitat, Cooperació vol anar més enllà de la comoditat de la campanya ràpida i de l'impacte immediat però efímer i apostar per una Educació pel Desenvolupament de qualitat, amb un treball progressiu i que permeti l'avaluació del seu impacte.

Històricament les ONGD ens hem acostat a les escoles, amb més o menys encert i ho hem fet fonamentalment a partir d'oferir-les recursos educatius per a treballar la solidaritat a l'aula.

Més enllà dels assoliments amb l'alumnat, aquesta oferta de recursos s'ha convertit en la via de comunicació per excel·lència entre el sector educatiu i el de la cooperació, i ha significat una font de coneixement entre els dos sectors, en aquest sentit s'ha de valorar positivament. Però ha arribat el moment d'anar més lluny i experimentar noves vies de treball en comú. L'Educació i la Cooperació han d'anar de la mà si volem apostar pel canvi.

Tanmateix calen espais en els que la comunitat educativa i el sector de la cooperació dissenyin estratègies de forma concertada i planificant les campanyes d'aplicació d'aquestes estratègies a l'alumnat concret i específic, de manera que puguem desenvolupar una tasca de continuïtat mentre l'EPD no sigui una variable més perfectament incorporada en el currículum educatiu normalitzat.

Aquest butlletí vol ser un espai que afavoreixi aquesta trobada i que potencii els esforços que d'altres també fan en aquesta direcció.

Les II jornades "Les escoles compromeses amb el món" ens semblen una bona oportunitat per construir aquest camí. Amb el títol "Per la creació d'una xarxa educativa especialitzada en solidaritat i cooperació", els dies 5 i 6 de maig es trobaran a l'Edifici del Vagó de l'Escola Industrial de Barcelona, representants de les administracions educatives i de la cooperació catalanes, d'escoles i d'ONGD, que tindran una bona oportunitat per avançar un pas més en el procés cap a una educació pel desenvolupament transformadora. Us animem a participar-hi.

Cooperació
Àrea d'Educació pel Desenvolupament

ACTUALITAT

Quin model d'educatiu necessita el país en enfocar el S.XXI Per un debat democràtic, plural i lliure de tuteles i prejudicis.

El Pacte Nacional per l'Educació té com a finalitat comprometre tots els agents educatius, d'àmbit formal i no formal, amb metodologies i funcionaments diversos, en un debat lliure i ric en la seva diversitat de plantejaments de referència, que permeti arribar a una presa de decisions democràtica, sobre quin és el model educatiu que volem i que el país necessita per encarar el futur, amb l'objectiu de posar les bases per construir una societat més justa, lliure (ho seria sense llibertat de pensament?), responsable, democràtica, igualitària i crítica, cohesionada en la diversitat (no fonamentalista, no racista i no xenòfoba), participativa i solidària.

En aquest debat sobre el model de societat que volem, a alguns els agafa urticària quan senten propostes que parlen d'escoltar i tenir en compte totes les veus i sensibilitats, d'encetar un debat sense prejudicis, i d'eliminar de soca-rel posicions de privilegi pretesament emparades en drets històrics. La defensa a ultrança de l'ensenyament de la religió a l'escola pública és la punta de llança d'aquest posicionament.

Aquesta manca d'adaptació als nous temps que corren els genera una severa confusió, sospitem que interessada, a l'hora de determinar de manera clara i nítida els límits entre adoctrinament i cultura, entre dogma i ciència, i entre ètica i política, convençuts com estan de tenir el monopoli de la VERITAT, de la superioritat dels seus preceptes ètics i de la seva missió redemptora.

L'educació és per definició un acte carregat d'ideologia. D'aquí que cadascú que s'hi apropa tingui la forta temptació d'apropiar-se'n en benefici propi. I això justament és el que ha fet l'església catòlica al llarg del darrer mig segle en connivència amb règims i governs que, ja sigui per coincidència d'objectius, o per estratègies conjunturals, o per falta de coratge, han anat potenciant, per activa o per passiva, la posició preponderant que l'església catòlica gaudeix, i exhibeix, i usa com arma llançadora contra tots aquells que no combreguen amb els seus principis i interessos (ja no només religiosos, ni morals, sinó descaradament polítics), i s'atreveixen a posar en qüestió el model de societat al que ens volen abocar de grat o per força, o els privilegis fiscals i de financiació dels que gaudeixen (no paguen IVA, ni impost de successions o donacions, l'estat paga el professorat de religió però ells exerceixen el dret de veto i censura sobre aquest col·lectiu), amb l'ajut inestimable de la dreta cavernària que patim en aquest país. En definitiva, noves formes d'inquisició per als nous temps que corren.

Vist, doncs, que la posició numantina d'alguns impedeix que es compleixi aquell objectiu principal del Pla Nacional per l'Educació esmentat al començament que proposa "comprometre TOTS els agents,...en una presa de decisions democràtica,...", el que pertoca és construir una alternativa ciutadana progressista a l'emparedament dels principis constitucionals, que obtingui el màxim de consens possible, i on el problema d'encaix o no de la religió com a assignatura deixi de ser l'eix central del debat.

De fet, el Consejo Escolar del Estado ja es va manifestar clarament ara fa un any en damanar que la religió no formi part del currículum i que es denunciïn els acords preconstitucionals amb l'estat Vaticà.

"L'àmbit de coneixement del fet religiós –que la cultura laica, òbviament, no tan sols defensa i respecta, sinó que garanteix– és el de les ciències socials i la història de la cultura. La formació religiosa s'ha d'entendre com un assumpte que pertany a l'estricta esfera privada dels individus i a la relació que aquests vulguin mantenir amb les seves respectives comunitats de creença" (Lliga per la laïcitat).

El camí, en aquest sentit, ens el marca el manifest del MUCE "El marc unitari de la comunitat educativa de Catalunya defensa una escola laica, on totes les opcions religioses i de pensament tenen cabuda, basada en els valors democràtics de respecte i de solidaritat que són la base del nostre sistema de convivència. En conseqüència, l'ensenyament confessional de qualsevol religió ha de quedar fora del currículum".

Aclarit aquest punt, centrem-nos en pensar una escola pública que garanteixi la formació en aquells valors ètics que ens permetin la integració i la convivència en la diversitat, l'accés a una educació sense exclusions, i que fomenti la formació en els valors de la pau, la convivència, i de respecte pels drets humans.

Una educació, en definitiva, fonamentada en un currículum comprensiu que sigui assumible per a la majoria de la societat.

La Lliga per la Laïcitat aplega com a entitats promotores Cooperació, UGT, CGT, CCOO, USTEC-STEs Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya, FAPAC, Ateus de Catalunya, Moviment Laic i Progresista, Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia, Gran Lògia de Catalunya i Balears, i Gran Orient de Catalunya.

El MUCE, Marc Unitari de la Comunitat Educativa de Catalunya aplega les següents entitats: FAPAC, FAPAES; FMRPC, CCOO; FETE-UGT, USTEC-STEs, AEP, AJEC, SE i CEPC.

EDITORIAL

Un any que s'acaba, un any que comença, un any d'Educació

Amb aquest tercer número hem volgut aprofitar l'ocasió per a unir en una sola publicació en paper, que ara teniu a mans, les reflexions incloses en els tres números virtuals que existeixen fins avui del nostre butlletí Educació.

Educació és com us dèiem ara fa un any, un butlletí educatiu dirigit a la comunitat educativa, que pretén ser un espai per a l'intercanvi i millora de les propostes d'educació per al desenvolupament, que hi permeti incorporar les seves diferents perspectives i combinar els diversos rols que s'hi estableixen.

En aquests tres números hem reflexionat sobre diverses qüestions relacionades amb l'Educació pel Desenvolupament, que és Educació en Valors, l'Educació en els Drets Humans, per a l'equitat de gènere, per a la Pau, en definitiva, que són totes les educacions "per a". I és que, aquí és el repte: concretar, definir, aclarir tot el que queda dins i el que queda fora del mot Educació pel Desenvolupament, que no és tasca fàcil, però bé, sembla que a poc a poc, anem fent passes per a aconseguir-ho...

En les properes pàgines trobareu les nostres aportacions a aquesta concreció i també al debat generat a partir de la inclusió en el currículum educatiu de la nova assignatura d'Educació per a la ciutadania, sobre la qual trobareu un interessant article a l'apartat d'actualitat del darrer número del butlletí.

Us animem a participar de totes aquestes reflexions a través de la lectura i també i sobretot, a portar-les a les actuacions del vostre dia a dia.

Salutacions!

L'educació per al desenvolupament (EPD) - document de debat¹- (III)

La nostra estratègia de treball en EPD en l'àmbit formal

Els objectius del nostre treball en EPD els pretenem assolir amb el nostre treball de base i fent un treball d'incidència en les polítiques públiques, tot des de la perspectiva del treball en xarxa.

Així doncs, seguint el model general de treball de l'associació, es proposen les següents pautes de treball:

- > Incidència en les Polítiques Públiques.
- > Treball en xarxa.
- > Treball de base.

Incidència en les Polítiques Públiques

Per a nosaltres una educació pública de qualitat ha d'incloure la perspectiva de l'educació al desenvolupament. Les administracions tenen l'obligació de vetllar perquè les seves polítiques incloguin aquesta perspectiva.

Alhora, considerem necessària la interrelació de les diferents administracions amb competències educatives, per tal de garantir una política coherent i eficaç.

Entenem que l'educació no és només una tasca que impliqui les escoles i les administracions, sinó tots els agents socials que intervenen d'una manera o altra en el procés educatiu. Per tant, per a ser coherents amb el paper que les ONGD tenen en diferents processos educatius, cal que siguin reconegudes com a interlocutors per les administracions educatives.

També cal que les administracions de la cooperació posin més èmfasi en l'EPD, aplicant mesures reals per a augmentar el seu impacte i garantir la seva qualitat. L'actual llei catalana de cooperació al desenvolupament, posa èmfasi en el treball en EPD, però aquesta premissa no guarda una relació proporcional amb els recursos econòmics que s'inverteixen. Cal que pressionem a l'administració per a què adequi la pràctica amb la seva declaració d'intencions.

Treball en xarxa

Volem aprofundir en l'establiment d'aliances i estratègies de treball conjunta entre els actors de la comunitat educativa formal: professorat, organitzacions ciutadanes i administració.

Alhora, ja que una de les nostres funcions com a ONGD és fer de pont entre el Sud i el Nord, cal enfortir els vincles de treball entre organitzacions del Sud i del Nord. Per a això cal potenciar l'intercanvi de materials i un major coneixement del treball en educació amb les contraparts.

Volem fomentar la coordinació amb altres ONGD catalanes que treballen en l'àmbit formal de l'EPD. Per això, treballeu activament en la Comissió d'Educació de la FCONGD i ens sembla important promoure la seva relació amb la CONGDE per tal de reforçar el treball d'ambdues.

Volem participar en els espais de debat social respecte l'educació. Per això recolzem els moviments socials a espais com el Fòrum Social de l'Educació.

Volem promoure l'EPD en l'àmbit formal a les localitats on tenim grups territorials. Per això els nostres grups territorials hi venen treballant des de fa anys.

Volem ampliar els nostres contactes amb el professorat i establir nous mecanismes en la recerca de complicitats i treball en comú. En aquest sentit, volem oferir espais de formació i debat sobre el paper de l'EPD a l'aula.

¹ Aquesta és la tercera part d'un document de reflexió sobre la nostra feina en Educació pel Desenvolupament, elaborat pel grup de mestres de Cooperació.

Treball de base

Amb l'alumnat

A partir de la nostra experiència de treball en EPD, les principals tendències problemàtiques àmpliament esteses entre l'alumnat, i per tant, els cinc temes que considerem prioritaris a treballar són:

- > **Etnocentrisme:** anàlisi d'altres models socials en funció del propi, que es considera el millor.
- > **Xenofòbia:** rebuig de l'altre, vinculat a una visió etnocentrista.
- > **Apatia-individualisme:** jo no hi puc fer res per a canviar allò que és injust.
- > **Relacions de gènere desiguals:** el rol dels alumnes (com de qualsevol persona) està molt condicionat pel patriarcat i reproduceix el model sexista imperant.
- > **Consumisme:** submissió al poder de la marca i la publicitat.

Per tal d'augmentar l'impacte del nostre treball de base, cal replantejar-se l'estratègia d'alguns dels nostres **recursos** per a treballar l'EPD en l'àmbit formal i millorar-ne i crear-ne d'altres.

Des de l'any 1994 treballem amb les **exposicions didàctiques interactives**. Les considerem una bona eina de treball que ha donat molt bons resultats. No obstant, caldria plantejar-se si els mecanismes per a treballar-les a l'escola són els òptims, doncs sabem que el professorat està saturat de les propostes de les ONGD i altres agents socials que utilitzen l'escola com a mitjà de transmissió segons les pròpies consideracions sobre les necessitats cognitives i funcionals de la societat.

Cal esperar que siguin les pròpies escoles les que demanin els recursos educatius i no utilitzar la intermediació de l'administració exclusivament com un mecanisme de pressió per a què les escoles facin activitats que no tenen temps o interès en realitzar. Per això, és necessari preveure la difusió de l'activitat seguint el calendari de planificació escolar, a final de curs.

Els nostres recursos educatius es treballen amb l'objectiu de potenciar la participació ciutadana i també des de la pròpia pràctica de la participació ciutadana. Per tant, cal potenciar dinàmiques participatives. També cal fomentar una visió crítica dels esdeveniments de l'actualitat internacional.

Quines estratègies han de seguir els recursos educatius?

El model de treball que millor permet combinar la transmissió de coneixements amb valors i el foment de l'acció és el taller, donada la seva capacitat de transformació individual dels i les beneficiàries, amb una perspectiva de foment del treball col·lectiu per a la transformació social.

Prenent alguns elements típics d'aquest model de treball, en la creació dels nostres materials educatius, es segueix una fórmula que, implícitament assumida per l'equip que els elabora, conté els següents aspectes:

- > Es parteix d'un fet conegut per a conduir a la reflexió.
- > Visualitat atractiva.
- > Combinació del joc amb l'aprenentatge.
- > Presentació oberta dels temes, que incitin a la reflexió i la discussió.
- > Plantejament de les activitats deixant espai als alumnes per parlar, discutir i analitzar els temes plantejats, més que un buidatge de continguts.
- > Búsqueda de l'empatia amb la situació plantejada.
- > Incidència en les causes més profundes del desenvolupament/subdesenvolupament.
- > Es seleccionen unes idees a treballar i es plantegen de forma clara i directa.
- > Llenguatge pedagògic.
- > Els recursos han d'oferir la possibilitat de ser treballats pel públic en general.
- > Van acompanyats de material que l'alumnat pugui ensenyar a casa, amb l'objectiu que actui com a agent transmissor de la problemàtica coneguda.
- > Van acompanyats de material dirigit al professorat (com guies didàctiques) que potenciï la continuïtat en el treball a l'aula (prèviament i posteriorment a la utilització del recurs).
- > En el cas de les exposicions didàctiques, presència de monitoratge que dinamitzi la sessió.

Cal potenciar els recursos que utilitzin les noves tecnologies i formats que superin el suport tradicional en plafó, publicacions...

Amb el professorat

Per tal que el professorat pugui realitzar una tria lliure dels recursos educatius i el model d'EPD que

més el convenci, cal fer una tasca d'explicació dels diferents models d'educació al desenvolupament possibles. Això requereix una feina de formació i assessorament prèvia.

D'altra banda, actualment totes les ONGD han inclòs en el seu discurs que el seu model de cooperació és el de les ONGD laiques i progressistes. Per exemple, totes diuen atacar les causes de la pobresa i no les conseqüències, encara que les accions d'algunes són clarament contràries a aquesta premisa.

Cal que fem una tasca de "desenmascarament" a partir de la interpretació, de la "traducció" del significat de les accions concretes de cooperació pel desenvolupament de les ONGD. Aquesta és una tasca complexa i també requereix d'un procés de **formació al professorat**.

VEUS DEL SUD

El treball d'Educació Popular amb dones de l'Associació Fòrum des Femmes al Marroc

Què és l'Educació Popular?²

L'educació popular és una manera en la qual els grups i classes socials subordinats aprenen a reflexionar i interpretar críticament les seves pròpies formes de vida en contraposició amb l'educació burgesa, que és la promoguda pels Estats com a educació formal. Una de les principals figures d'aquest paradigma el constitueix el brasiler Paulo Freire, qui va posar en pràctica un pla d'alfabetització dels oprimits i va divulgar pel món les seves idees. És un model de ruptura moltes vegades en relació amb les pràctiques de resistència. La teoria de l'educació popular, creada per Freire, consta dels següents punts:

- > **Crítica i dialèctica:** Transformar al subjecte a partir d'un procés d'educació contextual. Que l'oprimit tingui les condicions per a descobrir-se i conquistar-se reflexivament, com a subjecte de la seva pròpia destinació històrica.
- > **Context:** L'ésser humà sempre és en relació a un context social.
- > **Mètode:** La utilització dels recursos orals fonamentalment. Depèn del marc de referència que s'utilitzi. L'avaluació també serà contextual.
- > **Praxi:** Tota teoria de l'educació popular ha de tenir conseqüències pràctiques.

L'educació popular té nombrosos enllaços amb l'anomenada pedagogia crítica i ha estat un dels pocs moviments crítics del segle XX que ha resistit amb èxit els canvis socials del segle XXI. No obstant, la posada en pràctica d'aquesta teoria encara no aconsegueix fer que el risc social disminueixi i amb això, les diferències socials que esdevenen en misèria i explotació en el món subdesenvolupat.

El treball de l'Associació Fòrum des Femmes

L'Associació Forum des Femmes Al Hoceima (AFFA) ha vingut desenvolupant un important treball de promoció de l'equitat de gènere a la regió Nord del Marroc. Cooperació ha recolzat des de fa cinc anys aquesta associació i així s'han realitzat una sèrie de projectes que han permès de posar en marxa un Centre de ciutat d'Al Hoceima.

El Centre constitueix l'únic espai públic per a dones a la província i els proporciona un lloc per a activitats lúdiques, socials, culturals i de trobada associativa, dirigit i gestionat per les pròpies dones. A través del seu establiment i dels serveis que ofereix, el Centre està contribuint de manera significativa a la promoció de la integració de les dones

² Font: es.wikipedia.org

d'Al Hoceima en la vida comunitària, social, cultural i econòmica de la ciutat. També contribueix a dinamitzar el moviment associatiu de dones en la regió, que és incipient i es troba molt fragmentat. El Centre compta amb uns 130 m² distribuïts en diferents espais habilitats per a proporcionar una sèrie de serveis a les dones: cursos d'informàtica, servei de cafè, orientació jurídica per a dones víctimes de violència, formació, sensibilització, etc.

Al llarg de l'any 2005, les accions s'han centrat a reorientar el treball d'alfabetització d'adultes que realitza AFFA, perquè incorpori tècniques d'Educació Popular. L'objectiu és estimular que les dones alfabetitzades no aprenguin només a llegir i escriure, sinó que les classes d'alfabetització es converteixin també en espais que facilitin la incorporació de les dones en tots els àmbits de les seves comunitats i perquè participin en la vida pública.

Un cop acabat el projecte, han estat formades 19 dones com a Alfabetitzadores d'adultes, que han estat instruïdes en les tècniques, els principis i la filosofia de l'educació popular. Aquestes dones, han alfabetitzat al seu torn, a 945 dones de la província d'Al Hoceima. Després de la formació, s'ha elaborat participativament amb les beneficiàries del projecte, una guia de Formació en Educació Popular, que tracta els següents temes:

- > El concepte de l'educació popular.
- > Les tècniques d'animació
- > Les característiques de les monitores i de la metodologia de treball.
- > El disseny dels models de cursos pràctics basats en l'experiència de les participants.

Aquesta guia s'ha realitzat en àrab i serà traduïda a l'espanyol.

Una altra línia de treball prioritzada en l'any 2005 ha estat la formació de dones Agents de Desenvolupament Social, amb el propòsit d'enfortir el treball associatiu, molt recent en el Nord del Marroc i enfrontat a diverses dificultats (falta de recursos, dificultats legals, falta de personal qualificat, etc.) La formació de dones Agents de Desenvolupament Social permetrà enfortir el treball associatiu en Al Hoceima així com ajudar a la inserció professional de dones aturades.

VEUS DEL NORD

Valors per valors. Quin tipus de solidaritat volem?

Marta Tudela i María Bianchi

Els valors socials sembrats i alhora recol·lectats per part del poder capitalista, centrant-nos en les seves manifestacions en els països occidentals del Nord, es tradueixen en un model de solidaritat concret que recull i trasllada aquests valors a l'acció solidària. Com qualsevol altre sistema tendeix a la creació de valors a nivell social que legitimin la seva existència i que siguin assumits culturalment per la societat, de manera que entrin a formar part de la nostra pròpia identitat i es converteixin en codis socials que cal respectar. Això és el que des de diversos fronts s'ha vingut denominant "pensament únic" i que no deixa de ser el conjunt de valors, la forma de pensament que protegeix i perpetua la continuïtat sistèmica que es pretén dilatar en el temps.

Aquests valors són: **individualisme, materialisme, consumisme, etnocentrisme, competitivitat, simplisme, valors cristians.** I enfonsen les seves arrels en l'estructura del sistema, tenint com a objectiu forjar una mentalitat col·lectiva que mantingui a la ciutadania del Nord identificada amb el mateix.

Un dels principals mecanismes per a oferir la continuïtat d'aquest sistema resideix en la seva capacitat de generar el convenciment en la ciutadania del Nord que és aquell que pot oferir-los la millor de les vides possibles. Això pot veure's clarament en les enquestes recollides pel CIS, en les quals es

mostra que la ciutadania es percep a si mateixa com feliç, de manera majoritària³.

A la llum de les manifestacions socials analitzades fins ara, quines són les eines de les quals es val el sistema per a obtenir aquests alts nivells en els estats de felicitat i benestar personal en la ciutadania del Nord? Des del nostre punt de vista existeix una eina principal, la persuasió: en un entorn competitiu, la creença que la situació de les persones depèn de les seves pròpies habilitats i destreses, facilita un component de seguretat artificial. El consumisme, és el mecanisme que ha de facilitar una comoditat material que se suposa que automàticament ha de dur a altes dosis de felicitat i els mitjans de comunicació s'encarreguen de reforçar aquesta visió, mitjançant el bombardeig publicitari.

Llavors, val a dir que, la solidaritat acrítica és la que millor respon als interessos dels qui senten que tenen molt a guanyar si el sistema es manté tal i com està i molt a perdre si canvia. Si la ciutadania del Nord sent que està segura i còmoda i amb això li és suficient, per què canviar?

En aquest punt, la ciutadania del Nord no només és víctima d'una solidaritat imposada, sinó que, per haver arribat a identificar plenament els seus interessos amb els interessos del sistema, es converteix en botxí promovent una solidaritat acrítica que alimenta un sistema injust, però en el qual, al cap i a la fi, ens ha tocat estar "en el costat dels afavorits".

A part de ser acrítica i no qüestionadora, la solidaritat que percebem actualment pot dir-se que està mediatitzada i mercantilitzada. Mercantilitzada, perquè com ja s'ha comentat, en un sistema en el qual prevalen sobretot els valors materials, es promou un tipus de solidaritat basada en els fluxes de capital, el que es demana és diners, el que es dona és diners. Es compra solidaritat en el supermercat, quan les grans multinacionals, com a part de la seva estratègia de MKT, venen un producte i diuen que destinen part dels seus grans beneficis a l' assistencialisme decrepit i al rentat de consciències. Mediatitzada, perquè són els mitjans de comunicació, sens dubte, els majors garants de la permeabilitat de la societat amb els valors abans esmentats; veritables sentinelles invisibles al servei dels interessos econòmics que mantenen el control social necessari perquè el sistema capitalista pugui seguir campant a plaer: d'una banda invisibilitzant els efectes socials perniciosos de la lògica mercantilista (realment el que no surt en els mitjans de comunicació, simplement no existeix) i d'altra banda omplint les oïdes de termes ja tan gastats com dubtosos com ara democràcia, drets o llibertats. La seva tasca és informar sobre tot, o gairebé tot, però de manera tan freda que aconsegueixen que els mals del món no afectin a ningú. Per això els informatius estan a l'hora punta, a l'hora de l'esmorzar, el dinar i el sopar, i ja ens acostumem a mirar, mentre mengem i sense deixar de menjar, escenes esgarrifoses, de nens desnudats, de guerres, de violència de tot tipus, però sense la mínima empatia, perquè passa tan ràpid que pot fer-nos el mateix efecte, que ens va fer Rambo, la primera vegada que la vam veure. O sigui, a la realitat l'han transformat en una pel·lícula de Hollywood, perquè la visquem com una irrealitat.

Donada aquesta situació de "solidaritat fictícia", que estem vivint, podem fer alguna cosa per a canviar l'estat de les coses, per a realment actuar justament i reinventar els veritables valors que van permetre a l'ésser humà poder viure en comunitat, poder co-existir? Coincidint amb Piotr Kropotkin⁴, "en la pràctica de l'ajuda mútua, les petjades de la qual podem seguir fins als més antics rudiments de l'evolució, trobem, de tal manera, l'origen positiu i indubtable de les nostres concepcions morals, ètiques, i podem afirmar que el principal paper en l'evolució ètica de la humanitat va ser ocupat per l'ajuda mútua i no per la lluita mútua. En l'àmplia difusió dels principis d'ajuda mútua, àdhuc en l'època present, veiem també la millor garantia d'una evolució encara més elevada del gènere humà." O sigui, que seguint aquesta definició si som "bons per naturalesa" perquè ens és més fàcil "treure'ns els ulls" els uns als altres, que intentar posar-nos en el lloc de l'altre? Per això és necessari treballar per a redefinir el concepte de solidaritat.

La solidaritat podria entendre's com la convicció íntima en cada individu, (que necessàriament es tradueix en accions) de sentir-se responsable de totes les altres persones i de la naturalesa. La solidaritat hauria de néixer del reconeixement de tots els éssers humans com a iguals, com de la mateixa espècie, i gens del que els toqui a uns, hauria de ser aliè als altres que viuen en altra realitat. Això seria la coresponsabilitat, la idea que no és necessari sentir-se afectat directament per un problema, per a assumir el compromís en la seva resolució. Referent a això el Che Guevara va escriure als seus fills en el seu testament "Sigueu sempre capaços de sentir en el mes profund, qualsevol injustícia comesa contra qualsevol, arreu del món"⁵.

³ Estudi CIS 2450. Ciudadanía, participación y democracia. 2002.

⁴ Font: www.kehuelga.org/biblioteca/apoyo/apoyo.html

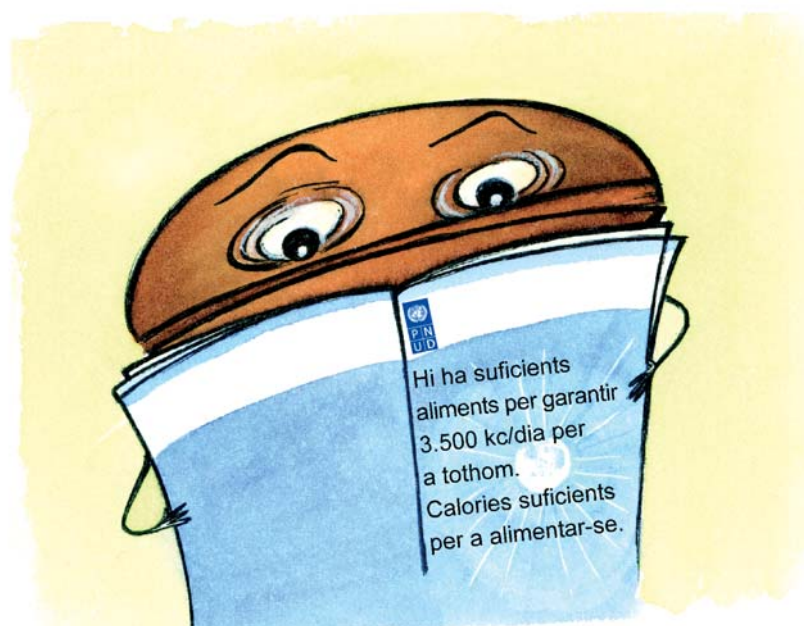
⁵ Buxarrais, María Rosa. *Educación para la solidaridad*. ACSUR Las Segovias. 1998. font: www.campus-oei.org

A més, és un principi ètic i una virtut. És virtut perquè és una actitud que canvia la vida de la persona, perquè la implica amb la destinació dels altres. És un principi ètic, perquè transforma l'organització de la vida social, les seves relacions, les seves institucions, les seves estructures. Per tant, la solidaritat es converteix en un criteri d'organització de la societat i de decisió en la vida personal, en una manera d'ésser i de comprendre'ns com iguals, que consisteix a ser els uns per als altres, per a arribar a estar els uns amb els altres.

S'ha de pensar com una opció, que genera canvis en la forma de viure i pensar de la gent. La veritable solidaritat no ha de provocar indiferència, com ho està fent ara la solidaritat indolora, sinó que ha de ser capaç de generar un canvi, una transformació en l'estat de les coses que qüestiona. I aquesta transformació ha de ser radical perquè la solidaritat es concebeixi com a tal.

La solidaritat es basa en la sensibilitat, i quan és autèntica es tradueix en una forma de veure el món, en una manera d'actuar, en una manera de ser instrument de transformació. Però aquest sentiment ha d'anar acompanyat d'un coneixement profund de la realitat que vivim, i en comprendre que aquesta realitat injusta i desigual, sí es pot canviar mitjançant la pràctica d'actituds solidàries i canvis en els nostres hàbits o conductes. La solidaritat llavors té tres components, el cognitiu, l'afectiu i el conatiu. D'aquí és que els coneixements que una persona té són suficients per a fonamentar l'actitud, acompanyats del component afectiu, que és fonamental, i el comportamental que seria l'aspecte dinamitzador d'aquesta actitud. Això pot sonar utòpic, però és necessari plantar aquesta llavor d'utopies en una societat desmotivada i mancada de referències i valors solidaris.

Com podem assolir aquests canvis? Una eina podria ser l'Educació per al Desenvolupament, entesa com un procés d'ensenyament-aprenentatge que pretén, a partir del coneixement, la reflexió i l'anàlisi crítica de la realitat, desenvolupar valors i actituds favorables en les persones i grups que promoguin processos de transformació individual i col·lectiva. Aquesta acció transformadora, ha d'incidir en l'entorn més immediat i en les realitats més llunyanes, de tal manera que permeti construir una cultura alternativa que enfronti els problemes generats per la pobresa, la injustícia i la desigualtat, de manera crítica i activa. El treball en VALORS i ACTITUDS, ha de consistir no només a facilitar l'explicació i comprensió de les injustícies, sinó també a crear els canals perquè les sentim nostres, a través de l'empatia i la indignació com a motors d'aquesta acció transformadora. Per a Paulo Freire educar "no és reproduir, no és repetir, sinó que es vincula l'esforç metòdicament crític de l'educador per desvetllar la comprensió i explicació d'alguna cosa, amb l'obstinació igualment crítica de l'alumne d'anar entrant en el procés de desvetllament que s'ha de desencadenar a través de la problematització de la realitat, per a generar accions de canvi". És cert que el sistema en el qual estem immersos és un laberint difícil de sortir, però sobretot per la falta de voluntat de cadascun de nosaltres. Només hem d'aprendre, que el canvi no ens ha de venir de fora imposat com una norma mercantilista més. El canvi som nosaltres mateixos, cadascun de nosaltres som una font i força inesgotable de canvi. Només ho hem d'entendre i sobretot, CREURE!

Educació per a la Ciutadania , nou repte o oportunitat perduda?

El dia 17 d'abril de 2006 el Congreso de los Diputados de Madrid aprobava la Ley Orgánica de Educación, la LOE, que ja des del seu preàmbul determina que:

"ocupa un lugar relevante, en la relación de principios de la educación, la transmisión de aquellos valores que favorecen la libertad personal, la responsabilidad, la ciudadanía democrática, la solidaridad, la tolerancia, la igualdad, el respeto y la justicia, que constituyen la base de la vida en común" .../..."En lo que se refiere al currículo, una de las novedades de la ley consiste en situar la preocupación por la educación para la ciudadanía en un lugar muy destacado del conjunto de las actividades educativas.../... Su finalidad consiste en ofrecer a todos los estudiantes un espacio de reflexión, análisis y estudio acerca de las características fundamentales y el funcionamiento de un régimen democrático, de los principios y derechos establecidos en la Constitución Española y en los tratados y las declaraciones universales de los derechos humanos, así como de los valores comunes que constituyen el sustrato de la ciudadanía democrática en un contexto global".

Amb aquest plantejament, conservador i segurament insuficient des de la perspectiva d'incloure l'EPD en els currículums, especialment a Primària, la LOE ens situa en sintonia amb les directrius i recomanacions de la Comissió Europea que, en establir el que anomena "Vuit competències clau per a l'aprenentatge permanent", inclou en sisè lloc les "Competències interpersonals, interculturals i socials, i la competència cívica", entre les que cita de manera explícita:

"El ple respecte dels drets humans, inclosa la igualtat com a base de la democràcia, i l'apreciació i la comprensió de les diferències existents entre els sistemes de valors de les diferents religions i grups ètnics estableixen les bases d'una actitud positiva. Aquesta actitud inclou tanmateix la manifestació del sentit de pertinença a la pròpia localitat, al propi país, a la UE i a Europa en general, i al món, i a la voluntat de participar en la presa de decisions democràtica a tots nivells. La participació constructiva inclou també les activitats cíviques, el suport a la diversitat i la cohesió socials, i al desenvolupament sostenible, així com la voluntat de respectar els valors i la intimitat dels altres".

Així doncs, malgrat limitacions greus com el fet de circumscriure l'Educació per al Desenvolupament Personal i la Ciutadania a un únic curs del Cicle Superior de Primària i a un únic curs d'entre primer i tercer d'ESO, obviant que la ciutadania s'aprèn exercint-la des de petits en tots els ordres de la vida, la nova llei ens ofereix una eina que, ben adequada a la nostra realitat, pot resultar eficaç per donar entrada en els currículums a aquells plantejaments de l'EPD que han de contribuir a crear una futura ciutadania ben informada, responsable, crítica i, finalment, compromesa per assolir, d'aquesta manera, l'objectiu final de l'EPC que no és altre que "Aprendre a viure una vida feliç i justa en una societat organitzada amb criteris de justícia, de forma sostenible i per a tothom que ens envolta, en sentit local i en sentit global"⁶.

Aquest aprenentatge de la vida des de la infància s'inicia amb un **Aprendre a ser**, que inclou tots aquells aspectes de desenvolupament personal (autoestima, control i gestió de les emocions, procés d'autonomia, responsabilitat, sensibilitat moral...) necessaris per **Aprendre a conviure** (establir vincles, construir una ètica relacional, posar-se en el lloc de l'altre...). I d'aquest aprenentatge de la convivència que ens porta a la socialització i a comprometre'ns de mica en mica en cercles conviencials més amplis arribarem a l'**Aprendre a participar** per esdevenir ciutadania activa en una societat democràtica. Participació lliure i responsable en la presa de decisions comuns i en la realització de projectes cívics, que ens exercita en els valors del compromís, la solidaritat, la tolerància i la professionalitat al servei del conjunt de la societat. Una societat, la nostra, que no es vol tancar en sí mateixa d'esquena a la realitat multicultural i canviant que ens envolta i que ens empeny a **Aprendre a habitar el món**, col·laborant al desenvolupament sostenible i democràtic des dels punts de vista participatiu, social, econòmic i ambiental.

I és en aquest darrer pas, l'educació per a la ciutadania en un món global, que la proposta que ens arriba de Madrid és ambigua i poc compromesa. Sembla que l'objectiu central de la nova proposta curricular és centra en assolir la cohesió social a nivell d'estat i en relació al projecte ambiciós de la nova Europa, fomentar el coneixement de les normes, lleis fonamentals i institucions, i la pràctica

d'hàbits cívics, limitant la perspectiva d'anàlisi dels problemes globals i de la nostra implicació a una actitud de respecte pel medi ambient i de consum responsable, gens menyspreable per altra banda, però que pot desviar l'atenció d'allò que és fonamental en les relacions desiguals entre pobles: els drets i els deures fonamentals i el seu acompliment a nivell internacional.

A nivell de Catalunya, tot i que encara no s'ha fet pública una proposta curricular de referència, sembla que la voluntat del Departament d'Educació és ultrapassar aquest plantejament de mínims aprofitant l'oportunitat que dóna la llei de que les comunitats autònomes puguin determinar el 45% del currículum, completant i adaptant així a la nostra realitat la prescripció inicial de Madrid.

A nivell formal, segurament, no es podrà fer altra cosa que definir els continguts del bloc de Desenvolupament personal i Ciutadania específic d'un curs del Cicle Superior de Primària i de segon o tercer d'ESO, tal com marca la llei, però amb la voluntat de que els objectius, els continguts i la perspectiva sobre els aprenentatges que aporta aquesta nova àrea curricular impregnin totes les àrees transversalment, i tots els nivells des del referent de la tutoria, en la línia de que la ciutadania s'aprèn exercint-la des de petits, com hem dit abans.

En tot cas, la nova proposta curricular (per a totes les àrees) s'articula al voltant del concepte de competència més que no pas del concepte de continguts. I això representa un salt qualitatiu en la concepció dels aprenentatges si considerem que una competència bàsica és la capacitat de seleccionar d'entre l'univers de coneixements, capacitats i habilitats adquirits aquells que es requereixen per a la comprensió i transformació d'una realitat complexa⁷.

Aplicant aquesta perspectiva, que els continguts d'aprendre a habitar el Món (aprendre a ser ciutadans i ciutadanes en un món global) tendeixin cap a mínims és menys rellevant i es compensa amb la voluntat de prioritzar aquest component "d'adaptació a" i de "transformació de" la realitat. Valorar les actituds, més que el saber; fomentar la participació i el compromís, permet i facilita el desenvolupament de continguts en realitats i iniciatives plurals, i la implementació d'estratègies que combinen reflexió, acció i presa de decisions democràtica (com per exemple la idea de servei-aprenentatge). En definitiva, potser no avança molt des del punt de vista prescriptiu però en canvi estimula l'exploració de nous camins.

Per tant, des de la perspectiva de les potencialitats que es suggereixen, en aquests moments en que s'està concretant a nivell estatal i a nivell autonòmic quins han de ser els eixos vertebradors del currículum de l'Educació per a la Ciutadania i quines les competències que volem que desenvolupi, caldrà vetllar perquè no es malmeti l'oportunitat llargament esperada de que els continguts de l'EPD entrin a l'aula i contribueixin a formar aquesta nova ciutadania que volem responsable⁸, amb una bona cultura política, crítica, activa i compromesa; competent, en definitiva, per escometre els reptes del S.XXI.

⁶ "Pacte Nacional per a l'Educació. Debat Curricular. Reflexions i propostes". Dep. Educació.

⁷ "Más allá de la mediación y evaluación educativa" Mateo, Joan i Martínez, Francesc. Madrid. La muralla (2006).

⁸ "La educación para la ciudadanía en el contexto escolar europeo" Eurydice. Comisión Europea.

Mediateca

Què hi podem fer? Recursos d'Educació pel desenvolupament i propostes d'acció pràctica

Libres:

- > Abdullah, Sh. *Un mundo para todos*. Oxford eds. 2005.
- > Associació de mestres Rosa Sensat. *Perspectiva escolar*, nº 300. Monogràfic sobre laïcitat. Desembre 2005.
- > Barrat, M. *Comercio justo, comercio injusto. Hacia una nueva cooperación internacional*. Ed. Icària. Barcelona, 2000.
- > Beck, U. *Poder y contrapoder en la era global*. Paidós. Barcelona, 2002.
- > Cooperacció. *El comerç just és una qüestió de dignitat*. Cooperacció. Barcelona, 2000.
- > Cooperacció. *III Fòrum dels Drets Humans. Globalització, drets econòmics, drets socials i comerç just*. Cooperacció. Barcelona, 2001.
- > Cooperacció. *Mercat, l'altra cara del que compres*. Guia didàctica. Cooperacció. Barcelona, 2004.
- > Dehesa, G. de la. *Globalización, desigualdad y pobreza*. Alianza. Madrid, 2003.
- > DD.AA. *Doce mitos sobre el hambre*. Ed. Icària. Barcelona, 2005.
- > GEP (Grup d'Estudis Pedagògics). *El nostre món. Diferències Nord-Sud, petita crònica d'un desequilibri*. GEP. Barcelona, 2002.
- > Malgenisi, G. *Guía de conceptos sobre migraciones, racismo e interculturalidad*. Ed. La Cueva del Oso. Madrid, 1997.
- > Medicus Mundi Andalucía. *Educación para el Desarrollo*. Ed. Medicus Mundi Andalucía. Granada, 1998.
- > Miralles, E. *Un món plural i divers*. Ed. Fundació Món-3. Barcelona, 1997.
- > Navarro, V. *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona, 2002.
- > Sáez, P. *El Sur en el Aula. Una didáctica para la solidaridad*. Ed. Seminario de Investigación para la Paz. Zaragoza, 1995.
- > Taibo, C. *Movimientos de resistencia. Frente a la globalización capitalista*. Eds. B. Barcelona, 2005.
- > Sogge, D. *Dar y tomar*. Ed. Icària. Barcelona, 2004.
- > Ziegler, J. *La fam al món explicada al meu fill*. Ed. Empúries. Barcelona, 2000.

Libres sobre Coeducació:

- > *Grup de mestres del Prat de Llobregat; Grup de mestres del Col·legi Públic El Viver*, 1989
- > *Coeducació o sexisme a la Universitat?* de Borja, Maria; Fortuny, Montserrat; Pujol, Rosario. La Llar del Llibre; Institut Català de la Dona; Departament de la Presidència; Generalitat de Catalunya, 1991
- > *Coeducació o sexisme a la Universitat? Estudi diacrònic i sincrònic de tres generacions*. De Borja Solé, Maria; Fortuny Gras, Montserrat; Pujol Fece, Rosario. Institut Català de la Dona; La Llar del Llibre, 1990; [Barcelona]
- > *Coeducar en la escuela. Por una enseñanza no sexista y liberadora*. Santos Guerra, Miguel Angel. Grupo Cultural Zero; [Madrid], 1984; [setembre]
- > *Coeduquem avui. Coeduquem ja*. Comas, Margarita; [text]; Forrellad, Missun; [il·lustració]. Associació d'ensenyants per una educació no sexista; [Barcelona], 1994; [primera edició]
- > *Cómo orientar a chicos y chicas*. Instituto de la Mujer. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales; [Madrid], 2000.
- > *Cómo se enseña a ser niña: el sexismo en la escuela*. Moreno, Montserrat. Icària; [Barcelona], 1986; [primera edició].
- > *Contra el sexismo. Coeducación y democracia en la escuela*. Tomé, Amparo; Rambla, Xavier. Síntesis; [Madrid], 2001
- > *Cómo se enseña a ser niña: el sexismo en la escuela*. Moreno, Montserrat. Icària; [Barcelona], 1986; [primera edició]
- > *Curso de formación de monitoras y monitores de coeducación*. Institut Valencià de la Dona, 1989
- > *ABC de l'educació no sexista*. Moreno Marimón, Montserrat; Hurtado Díaz, Empar; Pérez de Lara, Núria; Pérez Pérez, Encarna. Ajuntament de Barcelona; Àrea d'Afers Socials i Joventut, 1992; [Barcelona]
- > *Apunts sobre... De les dones a la llengua*. Lledó, Eulàlia. Diputació de Barcelona, Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat, 2000.
- > *Apunts sobre... Joves i sexisme*. Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat. Diputació de Barcelona, 2000.
- > *Educació no sexista. Experiències educatives*. Codina, Pilar; Cortada, Esther; Roset, Montserrat. Graó; [Barcelona], 1994
- > *El sexisme i l'androcentrisme en la llengua: anàlisi i propostes de canvi*. Programa Dona Educació de l'ICE. Lledó, Eulàlia. Institut de Ciències de l'Educació. Universitat Autònoma de Barcelona, 1992
- > *Estereotips socials de la dona*. Viladot Presas, M. Àngels. Institut Català de la Dona; ICD, 1993.
- > *Jornades de debat sobre coeducació. Què vols ser, a qui vols estimar*. Beltran Bertomeu, Josefa; Urruzola Zabalza, M. José; Altable Vicario, Charo. Secretaria de la Dona de la F.E.C. de CCOO, 1993.
- > *Hacia una educación no sexista*. Blanco, Santiago; Cruz, Paloma; González, Casi; Domeneque, José Antonio; Molina, Mercedes; Obaya, María Luisa; Perea, Raimón; Ruiz, María Angeles. Confederación Española de Asociaciones de Padres de alumnos; [CEAPA], 1988.

Enllaços:

- <http://directorio-guia.congde.org/guiaderecursos/>
- <http://www.bantaba.ehu.es>
- http://www.webpolygone.net/documents/castellano/archives/cip_papeles70.doc
- <http://directorio-guia.congde.org/guiaderecursos/>
- <http://www.pangea.org/fcongde>
- <http://www.cme-espana.org>
- <http://www.forumeducacio.org>
- <http://www.ifg.org>
- <http://www.viacampesina.org>
- <http://www.canalsolidario.org>
- <http://www.debtwatch.org/cat/mapaweb/>

Videografia.

- > *El treball infantil. Manufactura tèxtil a Bangladesh. Manufactura de pilotes a Pakistan.* Fed.Internal.Treballadors Tèxtil. Bèlgica, 1996. 14'
- > *El gust de la dignitat. Tot allò que s'amaga en una tassa de cafè.* ESCAC-Inermón-Setem. Barcelona, 1997. 20'
- > *Campaña para la erradicación de la explotación sexual de la infancia y la adolescencia en Brasil.* CBIOS- Fundació Pau i Solidaritat-Visao Mundial. 20'
- > *Un dia en la vida d'un nen.* FSCP. 2h.20'
- > *La pesadilla de Darwin: HUBERT SAUPER.* 2005.
- > *Un lugar en el mundo (1991),* de A.Aristarain
- > *La vendedora de rosas, 1998,* de Víctor Gaviria

Vídeos sobre Coeducació:

- > *Coeducació: igualtat i diferència.* Moral Ajadó, Jordi; Led i Capaz, Pere; [producció executiva]; De Palol Agustí, Isabel; [guió, producció]; Montañó Luque, Sonia; [ajudant de realització]; Criado i Samora, Albert; [realització]; Amorós i Baste, Carme; [assessorament]; Bonal, Xavier; [assessorament]. Programa de Mitjans Audiovisuals; Subdirecció General de Formació Permanent, 1998
- > *Coeducació i escola (CEIP Benviure de Sant Boi de Llobregat).* Moral, Jordi; Puig, Lluís; [producció executiva]; Ripoll, Xavier; [editor]; Navarro, Jordi; [coordinador]; Criado, Albert; [coordinador]; Maquinay, Aurora; Palol, Isabel de; Poveda, Jordi; Collé, Josep Maria; Vinagre, Gonçal; Sala, Ramon; Domenec Adres, Josep. Programa de Mitjans Audiovisuals, 1998
- > *La coeducación.* Instituto de la Mujer. Ministerio de Cultura, 1991

Què fer?

- > Fem arribar la nostra preocupació als diversos mitjans d'informació, a través de cartes al director, articles, telèfons de l'espectador o del radiooient...; i a altres agents socials.
- > Enviem cartes de protesta als responsables de la Unió Europea i Nacions Unides.
- > Organitzar manifestacions, mobilitzacions, marxas, xerrades i altres accions reivindicatives.
- > Organitzar concursos literaris, audiovisuals i de confecció de webs sobre el tema.

Edició ©: Cooperacció, 2007.

Amb el suport de:
Generalitat de Catalunya. Àgència Catalana de Cooperació al Desenvolupament i Departament d'Educació.

Disseny gràfic: Conxi Papió
Producció: Disseny i Imatge, SL
Fotografies: Josep Ma. Roldan i Cooperacció
Impressió: El Tinter
Paper ecològic
DL: B-8909-07
Barcelona, Gener, 2007

EDUCACIÓ

Cooperacció

www.cooperaccio.org

Sant Honorat, 7, pral.
08002 Barcelona
Tel.: 93 318 34 25
Fax: 93 412 43 77
info@cooperaccio.org

Amb el suport de:

**Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament**

**Generalitat
de Catalunya**

**Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació**